

DEJAN
STOJILJKOVIĆ

DUGE NOĆI
I CRNE
ZASTAVE

Copyright © 2012, Dejan Stojiljković
Copyright © 2012, ovog izdanja LAGUNA

Uspomeni na mog oca Živorada Stojiljkovića

Vinjete: Milorad Vicanović Maza

BIBLIOTEKA
MERIDIJAN

Knjiga 33

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Idite u Ugarsku, ka knezu Lazaru, koji drži krajeve sa one strane melkabijskih i robejskih planina, kuda hoću da prođemo ja i moje carstvo, i recite mu u naše ime, da mu poručujemo da nam izađe u susret i pokori nam se, kao što vidi da su učinili gospodari Palicije, Satalije i Visoke Lože, te neka nam pripremi prolaz, ako želi ostati na miru u svojoj zemlji. Ako bi se pak bunio i protivio, recite mu u naše ime, predočiv mu i živim primerom, da ću na nj povesti toliko vojnika koliko ima zrna prosa u (toj) vreći i da ću ga satrti u njegovoj zemlji.

Murat I
obraćajući se svojim glasonošama
upućenim knezu Lazaru
(prema zapisu francuskog
letopisca Žana Froasara)

SADRŽAJ

Prolog: POSLANSTVO OGNJA	13
Prvi deo: TRI DOBRA JUNAKA	21
Međuigra: MESTO U MEĆAVI	77
Drugi deo: ĐAVOLJI SANOVNIK	89
Međuigra: GVOZDENI SAD	197
Treći deo: SENKA SA ISTOKA	205
Epilog: IVICA SVETA.	307
<i>Rečnik arhaizama, turcizama i manje poznatih pojmova</i> .	321
<i>Izrazi zahvalnosti.</i>	329
<i>O autoru.</i>	331

SRBIJA U DOBA KNEZA LAZARA

Prolog
POSLANSTVO
OGNJA

*Stoji presrećan na oblaku
Bos u poderanoj košulji
Opasan repom ubijenog zmaja.*

*U putiru prepunom krvi
Na presečenom vratu
Parčad se njegovog mača pretvaraju
U drobni hleb*

Vasko Popa

SVET SE PROMENIO.

Nema ga više.

Sabio se u modri prsten plamena, tamo gde je požar blistao poput vaskrsenja.

Tamo gde se krst dizao ka nebu.

Oči igumana Jovana bile su uprte ka tom istom zvezdanom nebu i ka tom istom krstu, ali ga nisu mogle videti jer su ta slika, metež zapaljene prolećne noći, čas u kome je goreo manastir Svetog Vida, obest i surovost akindžijskog buljuka koji ga je poharao, pripadali svetu čiji on više nije bio deo. Njegove mrtve oči, odmah iznad grla koje je rasekao akindžijski handžar, zurile su nekud preko, iza krsta, kroz plamen, u drugu stranu noći. Opružen nasred manastirske porte po kojoj su rasuta ležala mrtva trupla monaha i leševi životinja, iguman čije su ruke u samrtnom grču posegle za krajevima monaške rize možda bi podsetio vođu akindžijske izvidnice na mrtvog Cezara koga su zaverenici izboli bodežima i ostavili nasred foruma da se ogleda u sopstvenoj krvi i

pročita sudbinu iz sopstvene utrobe... Ali Idriz Malkačoglu verovatno nije nikada ni čuo za rimskog vojskovođu koji je nekad davno, dok je svet još bio mlad a Muhamedova reč nepoznata čoveku, pokorio carstva Istoka i Zapada isto onako kako poslednjih godina to radi njegov gospodar Amurat, sin Orhanov i miljenik božji.

Sve o čemu je Idriz govorio i što je želeo da zna ticalo se svetog rata u koji ga je poslao njegov gospodar. I sve što mu je trebalo bili su brzi konji i putevi koji vode ka srcu hrišćanskih carstava. Jer, nisu to bile samo zemlje nevernika kojima treba sabljom i plamenom doneti reč islama, bile su to ivice na kojima truli i nestaje zapadni svet. Granica koju treba svakog dana pomerati iznova, ka tvrdim zidinama Beča i visokim katedralama Pariza, sve dok ne ostane ni stopa zemlje koja neće pripadati Muhamedu i njegovoj deci.

U noći u kojoj je zapaljen manastir Svetog Vida, nakon što je poharana riznica, a njegovi ljudi uzeli ono što im za učešće u ratnom pohodu pripada, Idriz Malkačoglu je sedeo oslonjen o nagoreli zid. Pred njim, ispred grimiznog plamenog pročelja sazdanog od manastirskih zidova koji gore, bila je postavljena sofrta sa hranom. Zgrabio je pečeni but iz sinije sa mesom i prineo ga ustima. Pre nego što je stigao da zagrije, prenuo ga je glas.

„Čuo sam da su vama iz porodice Malkačoglu srca toliko hladna da morate paliti nebo i zemlju kako biste ih ogrejali.“

Podigao je glavu i pogledao preda se.

Na samoj ivici porte, odmah kraj ograde za koju je jedan od mrtvih monaha bio prikovan kopljem, samo nekoliko metara od mesta gde su se on i njegovi ljudi gostili, stajao je čovek u dugačkoj rizi, glave pokrivene kapuljačom. Desna ruka mu je držala dizgine lepog, belog ata.

„Imaš lepog konja, stranče“, reče Idriz, nakon nekoliko trenutaka odmeravanja. Zatim se obrati akindžiji levo od sebe:

„Ajnure, dovedi mi njegovog konja.“

Visoki ratnik ustade sa mesta gde je sedeo, izvuče krivu sablju iz kanija i krenu ka čoveku u senci.

„Ajnure...“, ogłosi se stranac opet. „Baš šteta što nema meseca da nas obasja večeras. Pobegao je... Uplašili ste ga vatrom.“

Ajnur nije mario za ove reči, iako su izgovorene na njegovom jeziku, iako njegovo ime znači „mesečev sjaj“. On samouvereno korača napred, ali Idriz Malkačoglu, koji sedi desetak koraka iza njega, može da vidi kako se strančeva ruka neznatno pomera dok pruža dizgine i kako se ispod monaške rize nazire nešto...

Tren ili dva potom, Idriz shvata da je to korica mača.

Ajnur pravi još jedan laki korak, posežući oprezno ka pruženim dizginama i čuje stranca kako tiho govori:

„Na tvoju nesreću... *mene niste*.“

Kratak blesak metala seče purpurom obojenu noć, Ajnur to ne može da vidi niti da oseti, negde u pola koraka on zastaje pred strancem, poput diva koga je okamenilo jutarnje sunce. A onda, gotovo nečujno, njegovo mlitavo telo pada u desnu stranu a odrubljena glava se kotrlja u levu.

Idriz Malkačoglu još u ruci steže pečeni kozji but. Bolni grč kreće iz njegovog želuca, uz ždrelo, ka ustima i izlazi napolje kroz silinu mahnitog vriska:

„Na noge, psi! Ubijte ga! Posecite kaurina!“

Bio je u najljućim bojevima, pratio je još kao dečak sultana u pohod na Karamaniju, gledao janičare kako seku kroz redove persijskih kopljanika, buljuka azapa kako padaju zdrobljeni naletom oklopne konjice, čuvene borce, agarjanske i neverničke, kako se ogledaju u megdanima...

Ali nikada nije video ništa slično.

Činilo mu se kao da se stranac *prošetao* kroz njegove ljude.

Prvi je do stranca stigao Kabir, plećati div iz Smirne, silovito zamahujući sabljom. Stranac je koraknuo i posekao ga jednim zamahom odozgo, Jednooki Jakub je nasrnuo na njegovu desnu stranu, stranac je koraknuo još jednom i Jakubova ruka koja je stezala jatagan više nije bila deo njegovog tela. Stranac ja zatim prišao još korak da bi zadao ubod Latifu pravo u srce, dok je Mahmud to lukavo iskoristio i ustremio svoju sablju pravo ka njemu, ali ona je udarila u oštricu kratkog mača koji je stranac izvukao levom rukom ispod odore.

Mahmud zastade zbunjen, zureći u sečivo koje kao da se stvorilo ni iz čega.

Stranac priđe još korak bliže.

Mahmud ispusti sablju koju je držao i počeo da posrće unazad posežući rukom ka posekotini na grlu iz koje je lila krv, zatim se sruši pravo na sofru postavljenu pred zapovednikom.

Njegovo beživotno telo ostalo je da leži na sofri, među sinijama s hranom, dok mu je glava bila položena u veliku ovalnu zdelu sa pečenjem. Krv iz njegovog vrata punila je drvenu posudu mešajući se sa komadima mesa i povrćem.

Idriz Malkačoglu ispusti iz ruke kozji but.

Stranac se u dva koraka nađe pred njim. Oba mača, i kraći i duži, držao je uprte ka zemlji, sa njihovih čeličnih oštrica slivala se sveža krv.

„Ko si ti?“, promuca Idriz glasom studenim od straha.

Stranac podiže levu ruku i njome skinu kapuljaču koja mu je prekrivala glavu.

Idrizu Malkačoglu se na tren učinilo da nikad nije video lepšeg čoveka.

„Ja sam vojvoda Ivan Kosančić“, reče ovaj glasom od koga Idrizu zadrhta utroba, i osvrnu se oko sebe prešavši pogledom preko zapaljenog manastirišta i mrtvih telesa. „A ti...“

Kosančić začuta na tren dok su mu se u zenicama ogledali vatreni jezici, a onda završi misao:

„...ti ćeš zažaliti što si se rodio.“

Prvi deo
TRI DOBRA JUNAKA

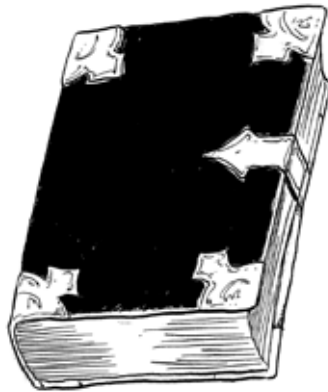

*Kome ć' ovu čašu nazdraviti...?
Ako ću je napit' po lepoti,
Napiću je Kosančić Ivanu;
Ako ću je napit' po visini,
Napiću je Toplici Milanu;
Ako ću je napit' po junaštvu,
Napiću je vojvodi Milošu.*

Narodna pesma

*I vuk je kroz kobi pitom postao
a trave u podrumima mog dvora
podivljale podižu kamen.*

Miodrag Pavlović

1.

MILAN TOPLICA ZATEŽE TETIVU SVOG LUKA, NE DIŠE, NE OSEĆA ništa do blagog grča u prstima desne ruke. Šuma oko njega čuti, kao da predoseća da je strela kojom vojvoda toplički nišani u jelena upravo onaj večiti zalag u prastaraj igri života i smrti. Podnevno sunce blistavim prstima probada krošnje drveća. Vazduh treperi od neizvesnosti dok tanki stubovi sunčevog svetla seku kroz granje i lišće, gde stoletna hrastova šuma koju poput linije života preseca vijugavi potok podseća na rajski vrt. Jedina razlika je u tome što u raj u nema smrti, i to znaju i Toplica, i ljudi iz njegove pratnje što za pojasevima nose režeću pretnju iskovanu u čeliku, i sestrić koga je poveo u lov... A to kao da zna i jelen čija je žeđ jača od slutnje bliske opasnosti. Ovde, u ovom svetu koji je nastao progonstvom iz raja, smrt daje smisao i boju postojanju, i to nije ništa novo ni čudno, ništa nedokučivo. Ni za lovce ni za lovinu.

U trenutku kada je Toplica hteo da pusti tetivu luka, jelen u naglom trzaju podiže glavu, pogleda u pravcu istoka a onda uteče u šumu.

Toplica spusti luk od jasenovine i strelu vrati u tobolac zakačen za pojasom. Ništa od dobrog ulova danas. Ali to ga više nije mučilo. Okrenuo se da pogleda u sestrića koji se šćućurio iza njega. Oči desetogodišnjeg Dimitrija razočarano su zurile u mesto kraj potoka sa kog je koji tren ranije pobjegla uplašena životinja.

„Šta ćemo sad, ujače?“, upita on smušeno.

„Ništa“, promrmlja Toplica osluškujući oko sebe. „Sada ćemo da lovimo nešto drugo.“

Praćen zbunjenim sestrićevim pogledom, on rukom pokaza svojim ljudima u pravcu istoka. Njegovi pratioci u jutrošnjem lovu bila su petorica ljudi iz lične straže, i oni se, raspoređeni u strelce, uputiše u pravcu koji im je on pokazao. Nedaleko odatle prolazio je trgovački drum koji je vodio na raskršće gde se put jednim krakom račvao u pravcu Make-donije a drugim spram poseda Vuka Brankovića. Kada su izašli na taj komad zemlje, Toplica je shvatio šta je uplašilo jelena. Negde u daljini čuo se prepoznatljiv zvuk.

„Šest konja... Tri jahača“, reče Vukota, jedan od pratilaca.

„Akindžije“, zaključí Toplica.

„Šta nam je činiti, gospodar?“,

„Sakrijte se sa leve i desne strane puta. Ti budi uz Dimitrija, lično mi odgovaraš za njega.“

„A šta ćeš ti, gospodar?“,

„Ja ću ovde sačekati nezvane goste. Knez nam je poverio ovaj posed da bismo branili njegove granice. A njih ne opsedaju samo divlje zveri.“

Ljudi se skloniše u žbunje kraj puta, a Toplica ostade sam nasred druma. Zvuk iz daljine je bivao sve jači. Bilo je pitanje trenutka kada će se konjanici pojaviti na krivini udaljenoj nekoliko stotina koraka od mesta na kojem je stajao i zato je

lagano izvukao jednu od dvadeset i četiri strele koje su mu bile u tobolcu.

Akindžije su se pojavile na krivini baš u trenutku kada je zategnuo tetivu.

Zastali su zbunjeni, i Toplica je mogao bolje da ih osmotri. Nisu bili jednoobrazno odeveni, što je bilo uobičajeno za njihov soj, jedan je čak na sebi imao komade odeće otete verovatno od nekog dubrovačkog trgovca. Sva trojica nosili su slabe, kožne oklope na prsima i sva trojica su bili naoružani džilitima. Nije bilo sumnje da su u pitanju pripadnici brze osmanlijske konjice, akindžije ili „visoki borci“, poslali da po pograničnim posedima seju ono što je knez Lazar u jednoj besedi nazvao „strah ismailćanski“. To slovo o strahu plemeniti knez održao je na jednom saboru pre više od dve godine, ali mnogi velikaši ga nisu shvatili ozbiljno, sve dok njihovi posedi nisu počeli da budu harani i spaljivani. Strah koji je Lazar pomenuo tada Toplica ipak nije osećao dok je gledao kako konjanici posle malo oklevanja otpuštaju dodatne konje i kreću u silovitom kasu ka njemu.

Udahnuo je kratko, podigao već zategnuti luk i nanišanio.

Na ovoj razdaljini, prvi od akindžija bio je samo crni trup na konju. Toplica je gađao upravo u predelu tog trupa. Njegova strela za lov, ojačana i nazubljena, lako će probiti meki oklop od životinjske kože i probiti se dalje, kroz kost i meso. To se i dogodilo, prvi akindžija pao je pogođen pravo u srce. Drugi je već stigao da potegne sablju i uz pomamni vrisak jurišao je još brže i silovitije. Toplica je svoju drugu strelu smestio pravo u njegovo grlo. Treći akindžija je već bio opasno blizu. Razdaljina se smanjivala i Toplica je imao samo tren da odluči.

Želeo je tog trećeg Osmanliju živog.

Izvukao je strelu, zategao luk, nanišanio. Gvozdeni vrh bio je uperen u trup čoveka, ali vojvoda primeti kako akindžijski at nije oklopljen, te nagnu luk malo niže i odape strelu. Pogoden u slabine, vranac na kome je Turčin jahao prope se na obe noge i zbací svog jahača. Ali akindžija se vešto pridigao na noge, iz kanija isukao bodež i spremno zauzeo stav za borbu.

Jedna strela fijuknu i probi mu ruku ispod lakta, on nemo ispusti bodež ali već sledećeg trenutka još jedna strela mu se zabi u butinu desne noge. On pade na kolena stenjući i bespomoćno zureći u usamljenog strelca na drumu.

Iz šume tada sa isukanim mačevima izađoše ljudi iz Topličine pratnje.

Toplica dodade jednom od njih svoj luk i krenu u pravcu ranjenog suvarije.

Kada mu je prišao, kratko ga osmotri, a zatim mu se obrati na turskom:

„Prilično si daleko od Rumelije, ratniče.“

Akindžija je isprva bio zbunjen kada mu se hrišćanin obratio na njegovom jeziku, a onda srdito odgovorio:

„Miljenik Alahov, gazija Amurat me šalje! Da poručim svim inovercima da ova zemlja pripada Alahu i da je na vama da odlučite.“

„Da odlučimo? A šta to?“

„Da li ćete da se poklonite jedinom Bogu i postanete njegove sluge ili da budete zatrti kao nevernici.“

„Prevalio si toliki put da bi me pitao hoću li preći u islam? Ako ti ove dve strele nisu dovoljno ubedljiv odgovor, rado ću te počastiti trećom.“

„Čini šta hoćeš, kaurine, rečeno je: oni koji umru za Alaha biće nagrađeni večnim blaženstvom. Emir Amurat, moj

gospodar, on je planina koja podupire nebo, on je od Alaha nasledio carstvo kojem neće biti kraja...“

„Možda njemu neće biti kraja, ali tvom bezvrednom životu svakako hoće. Vukota, poteci... Brzo! Idi posedu Kosančića i obavesti gospodara Ivana o ovome. Reci mu da su Agareni probili granicu i da je ovo tek početak.“

Ostali ljudi iz pratnje priđoše Osmanliji, jedan od njih upita vojvodu:

„Gospodaru, šta da radimo sa njim?“

Toplica je kratko vreme zamišljeno gledao preda se. A onda hladno prozborio:

„Seci psa.“